

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Znalost žáků vybrané střední školy o dopadech záškoláctví
Selected high school's students knowledge of the impacts of truancy

Michaela Dubová

Vedoucí práce: PhDr. Magdalena Richterová, Ph.D

Studijní program: Pedagogika

Studijní obor: B PG – FJ 20

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Znalost žáků vybrané střední školy o dopadech záškoláctví potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 10. července 2024

Poděkování patří zejména PhDr. Magdaleně Richterové, Ph.D za její odborné rady a velkou trpělivost při psaní této práce. Poděkovat chci i paní PhDr. Jarmile Pechouškové, která mi pomohla s realizací výzkumného šetření, a také studentům, kteří byli ochotni se do výzkumného šetření zapojit.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na téma záškoláctví. Je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se věnuje definici záškoláctví a jeho kategorizaci a příčinám, ale i jemu přidruženým pojmům jako je povinná školní docházka, prevence, rizikové chování obecně, doporučený postup řešení školy při záškoláctví, ale i legislativní rámec a z něj plynoucí sankce nejen pro samotné žáky, ale v případě nezletilosti i pro jeho zákonného zástupce. Nedílnou součástí teoretické části práce je i vývojová psychologie dítěte pro lepší porozumění toho, proč se žáci k absentérství uchylují. Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jakou mají žáci znalost o dopadech záškoláctví, a to nejen pro ně, ale i jejich zákonného zástupce. K tomu bylo využito výzkumné šetření formou dotazníku, které bylo realizováno na vybrané střední škole. Do výzkumu se zapojilo několik studentů prvních a třetích ročníků. Jejich znalosti o dopadech záškoláctví jsou uspokojující navzdory tomu, že si žáci nejsou vědomi informovanosti o dopadech ze strany školy. Z výsledků výzkumného šetření je patrné, že znalosti žáků se liší v souvislosti s ročníkem, který navštěvují. Zároveň počet studentů, který se přiznal, že se záškoláctví dopouští, je stále vysoký.

KLÍČOVÁ SLOVA

Záškoláctví, školní docházka, prevence, sankce, rizikové chování

ABSTRACT

The bachelor's thesis focuses on the topic of truancy. It is divided into theoretical and practical parts. In the theoretical part, it deals with the definition of truancy and its categorization and causes, as well as its associated concepts such as compulsory school attendance, prevention, risky behaviour in general, the recommended procedure for dealing with school truancy, as well as the legislative framework and the resulting sanctions not only for the pupils themselves, but in the case of a minor also for his legal representative. The developmental psychology of the child is an integral part of the theoretical part of the thesis in order to better understand why pupils resort to absenteeism. The main aim of this thesis was to find out the knowledge that pupils have about the effects of truancy, not only for them but also for their legal guardian. For this purpose, a research survey in the form of a questionnaire was used and was conducted in a selected secondary school. Several first and third year students participated in the research. Their knowledge about the effects of truancy is satisfactory despite the fact that pupils are not aware of the school's awareness of the effects. From the results of the research survey, it is evident that the knowledge of pupils differs in connection with the year they attend. At the same time, the number of students who admitted to truancy is still high.

KEYWORDS

Truancy, school attendance, prevention, sanctions, risky behaviour

Obsah

Úvod.....	7
1 Teoretická část	8
1.1 Vymezení pojmu povinná školní docházka	8
1.1.1 Zavedení povinné školní docházky.....	8
1.1.2 Školský zákon.....	9
1.2 Vývoj dítěte.....	9
1.2.1 Dítě předškolního věku	10
1.2.2 Vstup dítěte do školy	11
1.2.3 Mladší a střední školní věk.....	12
1.2.4 Adolescent.....	13
1.3 Rizikové chování v období adolescence.....	16
1.4 Záškoláctví.....	17
1.4.1 Definice záškoláctví.....	17
1.4.2 Typy záškoláctví.....	18
1.4.3 Příčiny záškoláctví.....	20
1.4.4 Školní fobie	23
1.5 Prevence záškoláctví.....	24
1.5.1 Vymezení pojmu prevence a její základní rozdělení	24
1.6 Metodické doporučení MŠMT ČR.....	26
1.6.1 Postup školy v případech záškoláctví (MŠMT, 2024).....	27
1.6.2 Příklady spolupracujících institucí napomáhajících řešení záškoláctví.....	28
1.7 Sankce.....	30
1.7.1 Kázeňská opatření.....	30
1.7.2 Přestupek	31

1.7.3	Trestný čin.....	32
1.7.4	Dopad na výplatu dávek.....	34
2	Praktická část	36
2.1	Metodologie výzkumu	36
2.1.1	Charakteristika školy gymnázium Písek	36
2.2	Cíle výzkumu	37
2.3	Výzkumná metoda.....	37
2.4	Analýza a interpretace dat.....	38
2.5	Shrnutí praktické části	44
	Závěr	46
	Seznam použitých informačních zdrojů.....	47

Úvod

Ke své závěrečné práci jsem si vybrala téma záškoláctví, a to hned z několika důvodů. Záškoláctví je nejčastější problém, který je řešen na základních i středních školách. Ostatní formy rizikového chování se ve školách vyskytují taktéž, ale jejich rozpoznání bývá obtížnější, zatímco absence ve škole nejde přehlédnout. K výběru tohoto tématu přispěla i má osobní zkušenost, neboť se musím přiznat, že i já po dobu školní docházky několik hodin vynechala, a to zejména na střední škole. Stejně tak vím i o řadě svých vrstevníků, kteří se záškoláctví dopouštěli. K utvrzení toho, že se tématu záškoláctví chci věnovat ve své závěrečné práci, mě přivedly hodiny PhDr. Magdaleny Richterové, Ph.D na téma rizikového chování, které byly nesmírně poutavé a uvědomila jsem si, jak závažný problém záškoláctví je.

I přes to, že je záškoláctví často skloňované nejen ve školním prostředí, překvapilo mě, jak málo literatury je na toto téma zpracováno.

Hlavním cílem této práce je zjistit, jakou mají žáci střední školy znalost o dopadech záškoláctví. V teoretické části mapuji nejrůznější pojmy přidružené k záškoláctví. V první kapitole se zabývám povinnou školní docházkou, která je při zkoumání záškoláctví několikrát zmíněna. Nechybí ani kapitola vývojové psychologie dítěte pro lepší porozumění toho, proč se žáci záškoláctví či jiných forem rizikového chování dopouštějí. Mimo samotné vymezení pojmů záškoláctví a rizikové chování je v teoretické části práce zmíněna oblast možných příčin a prevence. V závěru taktéž zmiňuji pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu při řešení záškoláctví, ale také různé sankce plynoucích jak pro samotného žáka, tak pro jeho zákonného zástupce v případě nezletilosti, pokud se žák rozhodne z nejrůznějších důvodů pro absentérství ve škole.

Praktická část práce má za úkol zjistit, jak jsou žáci v oblasti dopadů záškoláctví znalí. K výzkumnému šetření bude využit elektronický dotazník, který bude distribuován žákům vybrané střední školy. Mimo znalostí dopadů záškoláctví bude zkoumáno taktéž jejich absentérství, ale i rozdílná míra znalostí u žáku jiných ročníků.

1 Teoretická část

1.1 Vymezení pojmu povinná školní docházka

Povinná školní docházka je dána zákonem (561/2004 Sb.) a její počátek je stanoven na školní rok, který následuje po dosažení 6 let dítěte v době trvání 9 let. Mimo věku dítěte je posuzována i školní zralost, tj. „stav dítěte projevující se v takové vývojové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy“ (Průcha et al., 2013, s. 304). V případě jejího nenaplnění může být počátek posunut o 1 rok.

1.1.1 Zavedení povinné školní docházky

Zavedení školní povinné docházky často přisuzujeme Marii Terezii, královně české. Ačkoli se tato žena během své vlády postarala o několik významných reforem, kterým dnes přisuzujeme přídomek „tereziánské“, především se zájmem o modernizaci společnosti a odstranění analfabetismu, v oblasti školství ještě nemůžeme mluvit o povinné školní docházce. Klíčový je pro české školství Všeobecný školní řád z roku 1774, který zavádí povinné vzdělávání dětí od 6 do 12 let. (Morkes, 2006) Zatím tedy nemluvíme o povinném docházení do školy, ačkoli k němu tento řád směřuje. Jedním z důvodů, proč ještě nemohla být docházka vynucována, je i tehdejší nedostatek škol, do kterých by děti musely docházet.

„Císařovna Marie Terezie bývá někdy vzpomenua také v souvislosti s výrokem, že "Škola je politikum", který v tehdejší době vyjadřoval skutečnost, že problematika vzdělání se musí stát zájmem státu i záležitostí státní politiky.“ (Morkes, 2006) Marie Terezie byla na svou dobu přelomová, což dokazuje i její snaha školy zestátnit a církve tak zcela vytlačit. Vzdělávání se tak stává dostupným pro všechny. Tento fakt umocnil toleranční patent vydaný jejím nástupcem Josefem II. Zajistil tak možnost vzdělávání se bez ohledu na náboženské vyznání.

V roce 1848 přichází Karel Slavoj Amerling se svým Návrhem pro národní školy, ve kterém se objevuje i myšlenka povinné předškolní výchovy a povinného osmiletého vzdělávání. Jeho progresivní návrhy ale zatím nemohly být uskutečněny. (Veselá, 1992, s. 26)

O 20 let později, a také téměř sto let od reformy Marie Terezie, se především Leopold Hasner zaslouhuje o předlohu návrhu zákona o obecném školství a vychází tak *Zákon říšský ze dne 14. května 1869, jímžto ustanovují se pravidla vyučování ve školách obecných*. Právě tento zákon, mimo jiné, upravuje povinnou školní docházku na osm let, tedy od 6 do 14 let věku dítěte. (Veselá, 1992, s. 42)

1.1.2 Školský zákon

Povinnou školní docházku tak, jak ji známe dnes, nám udává Zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

„Tento zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova (dále jen "vzdělávání") uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství.“

Konkrétněji upravuje plnění povinné školní docházky § 36, který například v odstavci 1 říká, že *„Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku“*. O odkladu povinné školní docházky pak pojednává § 37.

Tento zákon dále upravují vyhlášky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“), např. vyhláška MŠMT č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ze dne 18. ledna 2005.

1.2 Vývoj dítěte

Ve školním prostředí je objektem rizikového chování, respektive záškoláctví, dítě. Pro lepší pochopení této problematiky uvádí práce kapitulu vývojové psychologie dítěte.

1.2.1 Dítě předškolního věku

Předškolní věk by se dal charakterizovat v širším pojetí jako období od narození (někdy i včetně prenatálního období) po vstup do školy. (Langmeier, 2006, s. 87) Toto pojetí je bezpochyby významné pro celistvý rozvoj dítěte k přípravě na povinnou školní docházku. Nelze ovšem srovnávat vývoj ročního a pětiletého dítěte. Proto práce blíže charakterizuje vývoj dítěte v předškolním věku od 3 do 6 let, kdy už do vývoje dítěte může zasahovat i mateřská škola.

Langmeier (2006) člení vývoj předškolního dítěte do několika oblastí. Tato práce blíže charakterizuje některé z nich:

Kognitivní vývoj

Kolem věku 4 let se dítě dostává do fáze názorového (intuitivního) myšlení (podle teorie kognitivního vývoje J. Piageta). Dítě již uvažuje v celostních pojmech, jeho úsudek je ale vázán na to, co vidí. Autor se pro představu odkazuje na pokus s korálky realizovaný J. Piagetem a A. Szemiňskou: dítě má před sebou 2 stejné sklenice se stejným počtem korálků, s čímž dítě souhlasí. Jakmile se ale korálky přesypou z jedné sklenice do sklenice jiného tvaru, a tudíž je hladina korálků v jedné sklenici vyšší než v té druhé, dítě to přisuzuje změně množství korálků.

Emoční vývoj a socializace

V průběhu třetího roku života, který je mnohdy charakterizován snahou dělat věci sám, dochází k rozvoji sociálních kontrol. Jde především o osvojování si norem, které dítě dostává zákazy a příkazy rodičů a dospělých osob. Rozvíjí se také sebekontrola dítěte, dítě se učí například počkat a nepodléhat okamžitému impulzu, k čemuž mu dopomáhají jeho vlastní pokyny a příkazy (nejprve hlasitou řečí, později svým myšlením).

V předškolním období už dítě dokáže lépe regulovat své pocity a dokáže je i jemnějším způsobem vyjadřovat. Spolu s tím narůstá i schopnost porozumět myšlenkám a pocitům druhých lidí, empatie.

Dítě v tomto věku už více vyhledává společnost svých vrstevníků, začíná převažovat společná hra. Ve skupině si pak dítě osvojuje sociální role (například některé

děti skupinu „vedou“). Ačkoli se vliv vrstevníků nedá popřít, ještě stále jsou vztahy s nimi spíše krátkodobé, přelétavé, a dítě je nejvíce závislé na rodičích.

1.2.2 Vstup dítěte do školy

Dítě prochází velkým životním milníkem v momentě, kdy začíná plnit povinnou školní docházku, tedy zhruba v 6 letech. Doposud trávilo většinu svého času doma s rodiči, nyní se dítě potýká s jistými zátěžemi — musí vydržet delší dobu bez nich, je po něm vyžadováno respektovat cizí autoritu (učitele), přibývá mu mnoho povinností a oproti mateřské škole nyní musí dodržovat pevnější režim, kázeň a dokázat se soustředit.

Dle Vágnerové (2005) je nástup do školy spojen s nutností **přijmout zodpovědnost** za vlastní jednání a jeho následky.

Aby se předešlo nepřizpůsobení se školnímu režimu a školní neúspěšnosti, je pro vstup dítěte do školy posuzována **školní zralost** — „*V pedagogicko-psychologickém pojetí znamená stav dítěte projevující se v takové vývojové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy.*“ (Průcha et al., 2013, s. 304)

Langmeier (2006) rozlišuje 3 oblasti školní zralosti:

1. Tělesná zralost

Posuzuje se výška, hmotnost a tělesná stavba dítěte. V tomto období dochází k celkovému protažení postavy, a to včetně končetin. Tělesná zralost se pak často určuje tzv. „filipínskou mírou“ — dítě musí přes vzpřímenou hlavu dosáhnout k ušnímu lalůčku na protější straně.

2. Kognitivní zralost

U dítěte dochází k podstatným změnám zejména v poznávací činnosti dítě, dokáže věci vnímat daleko realističtěji než v předchozím období. Více si všímá detailů, obrazce je schopno rozčlenit (a to jak ve zvukové podobě slov), což je nepochybně předpokladem pro učení se čtení i psaní.

Tyto detaily se projevují v malbě zejména postavy, což posuzuje např. Kern-Jiráskův test školní zralosti.

3. Emoční, motivační a sociální zralost

Jedná se o věku přiměřenou kontrolu citů a impulzů. Dítě je schopno odložit na nějaký čas své potřeby ve prospěch společných cílů skupiny. Z pohledu sociální zralosti je dítě již méně závislé na rodičích, dokáže přijmout novou sociální roli (roli žáka), dodržovat pravidla a respektovat učitele.

Je nutné ale poznamenat, že pro posouzení školní zralosti u nás v současné době neexistuje jednotný standardizovaný systém. Každá škola tak má v praxi odlišný způsob zápisu do školy vedoucí k vnější diferenciaci, která je považována za významný zdroj nerovnosti. (Svobodová, 2016)

1.2.3 Mladší a střední školní věk

Jedná se o období mezi vstupem dítěte do školy a počátek adolescence. Z pohledu vývoje dítěte se nejedná o tak zajímavé období plné dynamických změn, kterým je například dospívání či první roky života dítěte.

Oproti počátku školní docházky se postupně mění vztah dítěte ke škole. Vágnerová (2005) uvádí, že se mění postoj k roli žáka z hlediska významu. Tento postoj pak ovlivňuje jednak rozvoj kognitivních schopností (např. dokážou lépe odhadnout, jak se jejich chování jeví druhým), jednak vlivem zkušeností, který vede k vymezení osobního standartu v prospěchu i chování. Se změnou vztahu ke škole souvisí i měnící se vztah k autoritě učitele. V mladším školním věku žáci upřednostňují spíše emoční vztah s učitelem, zatímco ve středním školním věku už tento typ vztahu nevyhledávají. Učitel sice autoritu u žáků neztrácí, i když starší děti už se vůči některým projevům jeho chování vymezují.

Školní věk je také obdobím, kdy se mění morální uvažování a jednání. Podle Vágnerové (2005) je tento vývoj závislý na porozumění podstatě pravidel a jejich zvnitřnění. Jako příklad uvádí otázku „Co bys dělal, kdybys v šatně našel nějakou věc, která nejspíš patří někomu z tvých spolužáků?“, na kterou žáci prvních tříd odpovídají

ještě egocentricky (danou věc by si vzali nebo ji tam nechali ležet), zatímco žáci třetích ročníků už reagují přiměřeněji (např. by se zeptali svých spolužáků nebo věc odnesli učiteli). Zároveň autorka uvádí, že na hodnocení situace a následující chování mají vliv morální emoce: „Přibližně od 8/9 let děti začínají chápat, že když poruší nějaké morální pravidlo (např. lhaním, krádeží, nebo když budou někomu ubližovat), budou se cítit nepříjemně, a naopak žádoucí chování jim navodí příjemné pocity.“

1.2.4 Adolescent

Pro období dospívání jsou charakteristické změny po fyzické, sociální, ale především psychické stránce. Význam těchto dynamických a výrazných změn je pro formování dospělého člověka nezpochybnitelný. Ačkoli toto období je náročné jak pro samotného dospívajícího a jeho okolí, je také velmi křehké. (Dolejš, Orel, 2017)

Za dospívání považujeme období mezi dětstvím a dospělostí. Srovnání dvanáctiletého a devatenáctiletého adolescenta potvrzuje markantní změny v jeho vývoji, proto ji rozdělujeme do tří fází: časná adolescence (v časovém rozmezí zhruba od 10 do 13 let), střední adolescenci (zhruba od 14 do 16 let) a pozdní adolescenci (od 17 do 20 let či déle). (Macek, 2003, s. 10)

Dolejš a Orel (2017) dělí dospívání na pubescenci a adolescenci, jejichž předělem je věková hranice zhruba patnácti let věku dítěte. Výkladový slovník (Kolář, 2012) pak definuje pubescenci jako etapu dospívání dítěte mezi 11/12 a 15/16 lety, které dále dělí na období puberty (11 až 13 let) a vlastní puberty (13 až 15 let). Charakterizuje ji jako bouřlivé a velmi rizikové období s nerovnoměrným vývojem (dospívání intelektové, anatomicko-fyziologické a sociální). Dodává, že u dívek nastává o něco dříve a má klidnější průběh. Adolescenci pak definuje jako období mezi pubertou a ranou dospělostí, přibližně mezi 15. a 21. rokem života, kterou dále dělí na ranou (15 až 18 let) a pozdní (18 až 21 let). Tato etapa je charakteristická značnými změnami osobnosti, a to v oblasti somatické (dosažení pohlavní zralosti), psychické (dospívání inteligence, citová stabilizace, abstraktní myšlení) i sociální (změny základního životního postoje, životní orientace, hodnotového systému). Taktéž dochází k orientaci na budoucnost, na osobní a profesní preference.

Fyzický vývoj

Puberta je období provázené množstvím charakteristických fyzických změn, které vrcholí dokončením pohlavního vývoje a reprodukční zralostí jedince. Mezi primární pohlavní znaky u chlapců patří zvětšování penisu a také varlat. To souvisí i s další charakteristikou puberty u chlapců, a tou je spontánní a masturbační ejakulace. U dívek je to vývoj vaječníků a dělohy, zvětšení prsů a menarché (prvotní menstruace). Mezi sekundární pohlavní znaky řadíme zejména pubické ochlupení v oblasti genitálií a podpaží (u chlapců ochlupení i v oblasti obličeje), rozšířením boků u dívek a mutaci hlasu (která je zřetelná zejména u chlapců). Puberta je provázena také hormonálními změnami, a to zvýšením produkce testosteronu u chlapců a estrogenu u dívek. Tyto hormony se podílejí zejména na zvýšení sexuální touhy a aktivity u obou pohlaví. (Dolejš et al., 2014)

Dívky fyzicky vyžívají dříve, než chlapci (Susman, Dorn, 2009, cit. v Nielsen Sobotková & kolektiv, 2014). U dívek vývoj začíná mezi 10. a 11. rokem života a končí v 16 letech, u chlapců je to pak ve 12 letech, ale končí později. (Dolejš et al., 2014)

Časný vývoj u chlapců se setkává spíše s pozitivním ohlasem společnosti, zejména z řad vrstevníků (Dolejš et al., 2014). Předčasná vyspělost u dívek je spojena s negativními psychologickými a zdravotními důsledky. (Susman, Dorn, 2009, cit. v Nielsen Sobotková & kolektiv, 2014)

Kognitivní a emoční vývoj

Mozku se v druhé dekádě života mění jak struktura, tak funkčnost. Na konci adolescence mají dospívající sice méně neuronálních spojení, než měli jako děti, ale za to jsou specializovanější, silnější a efektivnější. (Nielsen Sobotková & kolektiv, 2014)

U adolescenta dochází k rozvoji myšlení a inteligence, zejména pak k rozvoji logického a abstraktního myšlení. Souběžně se ale vyvíjí i „*rafinovanější schopnost dobra a zla a odpovídající morálka*“. (Dolejš et al., 2014)

Klíčovým bodem v období dospívání je hledání vlastní identity, kterou lze chápat jako souhrn představ o sobě včetně vlastních hodnot. Adolescent má představu o tom, jaký by chtěl být a má tendenci se tím odlišit od ostatních. Vlastní budoucnost si

idealizuje v představu svobody (zletilost, řízení vlastního života, menší omezování rodiči). Svobodu a vlastní rozhodování ale zpravidla nespojuje s odpovědností za svá rozhodnutí tak, jako dospělý. (Vágnerová, 2005)

Hormonální změny způsobují jiné emoční prožívání. Mladý člověk je citově labilnější, jeho reakce na situace bývají přecitlivělé a nepřiměřené, mnohdy jim sám nerozumí. S adolescencí se pojí ale i nechuť emoce dávat najevo, jistá uzavřenost. Koncem dospívání se emoční prožívání stabilizuje. (Vágnerová, 2005)

S narůstajícím věkem se mění i postoj ke škole a k učiteli. Mladistvý je daleko kritičtější k požadavkům učitele i školním normám. To se může projevat negativismem, nebo například tendencí učitele provokovat. Motivace žáků k osvojování si nových znalostí a dovedností je vázána na přesvědčení o jejich užitečnosti v budoucí profesi. (Vágnerová, 2005)

Období adolescence je také charakteristické změnou vztahu k rodičům a vrstevníkům. Dospívající v rodičích často nachází nepochopení, které může vést ke konfliktům. Naopak porozumění a požadovanou diskrétnost nachází u svých vrstevníků, přátelů a vrstevnické skupiny se stávají nejvýznamnějšími činiteli socializace jedince. (Dolejš et al., 2014)

Velký význam mají pro dospívající i partnerské vztahy. Milostný vztah je zdrojem sebepoznání a napomáhá formování identity, jeho součástí je i sexualita. První sexuální zkušenost se stává důležitým mezníkem v životě adolescenta, a to jak z biologického hlediska, tak i psychosociálního, první sexuální styk představuje vstup do dospělosti. Stejně tak je významný i ze sociálního hlediska, kdy představuje jistou prestiž ve vrstevnické skupině. Nicméně dosažení intimity ve vztahu je možné až později, kdy je člověk schopen sdílet pocity a emoce se svým partnerem a umí se vzdát kvůli němu svých vlastních potřeb ve prospěch druhého. (Vágnerová, 2005)

Morální uvažování a chování

S kognitivním a emočním vývojem se mění postoj k morálním pravidlům. Vágnerová (2005) uvádí několik charakteristických rysů morálního postoje adolescentů:

- Adolescenti uvažují o morálních principech, ke kterým zauímají vlastní stanovisko.
- Mají tendenci vyvozovat radikální závěry.
- Lpí na tom, aby všichni dodržovali uznávaná pravidla.
- Běžné sociální konvence nepovažují za tak důležité, aby je chtěli vždy dodržovat.

1.3 Rizikové chování v období adolescence

Pojem rizikové chování je nejčastěji skloňován právě ve školství, ačkoli se prolíná napříč různými vědními obory (např. pedagogika, psychologie nebo sociologie). Tato multidisciplinarita pojmu se odráží v jeho různých výkladech. Obtížnost definice pojmu rizikové chování potvrzuje také Nielsen Sobotková (2014), která uvádí, že tato nejednotnost je způsobena zdůrazňováním různých kontextů napříč obory (např. sociální nebo zdravotní).

Širůčková (2015) charakterizuje rizikové chování jako *„takové chování, které má negativní dopady na fyzické či psychické fungování člověka a které je nějakým způsobem ohrožující i pro jeho okolí“*. Zároveň také uvádí, že jednotlivé oblasti rizikového chování se pohybují na škále od extrémního „běžného“ chování, jakým rozumí provozování adrenalinových sportů, až po projevy na hranici patologie.

Dolejš (2010) chápe pojem rizikové chování jako nadřazený k pojmům problémové, asociální, delikventní, antisociální a disociální chování.

Metodické doporučení MŠMT (2010) uvádí 7 základních oblastí rizikového chování, kterému se věnuje v rámci primární prevence ve školství:

- a) agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie
- b) záškoláctví

- c) závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling
- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů
- e) spektrum poruch příjmu potravy
- f) negativní působení sekt
- g) sexuální rizikové chování

Ačkoli máme jasně stanovené oblasti rizikového chování, nesmíme zapomínat, že se v průběhu času vyvíjí. (Miovský et al., 2015, s. 114)

Například pojmy, jako je netolismus, gambling nebo kyberšikana, by před několika lety jen stěží našly uplatnění.

Syndrom problémového chování

Rizikové chování u člověka má tendenci se projevovat sdruženě, ve více oblastech rizikového chování, nikoli izolovaně. Jak uvádí Miovský (2015, s. 51), jedná se o propojenost určitých oblastí, která má formu životního stylu. Nejčastěji se jedná o propojení závislostního chování (alkohol, drogy), delikventního jednání a předčasného zahájení pohlavního života.

1.4 Záškoláctví

Záškoláctví je nepochybně problém, který sužuje nejen české školství, a i přes prevenci ve školách stále trvá. Podle nejnovějších statistik dochází k nárůstu nejrůznějších rizikových forem chování a záškoláctví je jedním z nich. Česká školní inspekce (2023) uvádí, že procentuální podíl škol potýkajících se se záškoláctvím ve školním roce 2021/2022 oproti předchozímu roku stoupl u základních škol o 8,3 % a u středních škol o 9,1 %. Zároveň klasifikuje záškoláctví jako nejčastější problém, se kterým se školy v rámci rizikového chování potýkají.

1.4.1 Definice záškoláctví

Fenoménu záškoláctví se věnuje nespočet autorů. Z tohoto důvodu existuje i množství definic, které tuto formu rizikového chování definují. Pro příklad si uvedeme jen některé z nich.

Začneme-li pátrat v Pedagogickém slovníku (Průcha et al., 2013, s.382), dozvíme se, že záškoláctví je „*Zvláštní případ absentérství. Jev, kdy se žák úmyslně, bez omluvitelného důvodu a bez vědomí, popř. souhlasu rodičů nezúčastňuje vyučování a zdržuje se mimo domov. Má zpravidla souvislost se školní neúspěšností žáka.*“

Kyriacou (2005, s. 44) se zabývá pojmem záškolák. Tím označuje žáka, „*kteřý nemá pro absenci legální důvod (neomluvená přítomnost).*“

Lazarová (1998, s. 39) na záškoláctví nahlíží spíše z hlediska příčin: „*Záškoláctví je nejčastěji považováno za jeden z možných projevů socializované poruchy chování (dle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, 1992), tj. projev typický pro děti obvykle dobře zapojené do skupiny svých vrstevníků. Nelze však vyloučit záškoláctví ani u jedinců s problémy právě v sociabilitě (pasivní forma poruchy psychosociálních vztahů).*“

Klímová (1987, s. 127) říká, že záškoláctví je „*vyhýbání se docházce do školy, respektive distancování se od školního prostředí*“.

Zabýváme-li se spojitostí mezi různými definicemi, můžeme říct, že záškoláctví je vědomá absence ve škole z různých příčin.

1.4.2 Typy záškoláctví

Stejně tak jako se různí autoři odlišují při definici záškoláctví, liší se i jejich pojetí záškoláctví z hlediska typologie.

Titmanová (2019, s. 16) uvádí, mimo kategorie záškoláctví, dvě možné formy: **impulsivní** (žák předem neplánuje, že nepůjde do školy) a **účelové a plánované** (žák předem plánuje odchod ze školy pod různými záminkami).

Například Lazarová (1998, s. 39, 40) rozeznává tři typy záškoláctví z hlediska příčin:

1. Záškoláctví jako reaktivní akt

Dítě se bojí neúspěchu, trestu, posměchu, násilí apod., většinou má špatnou zkušenost podobného charakteru a bojí se situace, která ho čeká. Rozhodnutí, které k absenci vede, bývá často impulsivní a nepromyšlené. Dítě se pak bojí prozrazení a

následného trestu, a tak v záškoláctví pokračuje (ačkoli jemu samotnému je tato situace mnohdy nepříjemná) s vědomím oddálení následků. Vymýšlí lži a výmluvy, kterými ospravedlňuje svůj čin. V tomto případě je dítě v těchto svých strastech povětšinou osamoceno.

2. Záškoláctví jako výbuch (jednou to musí přijít)

Tento typ záškoláctví bývá plánován dopředu jako jediné možné řešení, jak se dostat z dlouhodobé frustrace. Dítě žije dlouhodobě ve strachu (z trestu rodičů, posměchu učitele či spolužáků, z šikany apod.), na svých cestách je pak osamoceno s pocity opuštěnosti a beznaděje, ale i zrady (ať už ze strany rodičů či učitele).

3. Záškoláctví jako dobrá zábava

Jedná se typicky o záškoláctví v partě teenagerů, kteří se toulají po parcích, hernách nebo hospodách, může tedy vést k rozvinutí i závislostní formě rizikového chování. V tomto případě děti nebývají tolik úzkostné a pobývají za školo s pocitem „ono to nějak dopadne“.

Pro naše potřeby je nejvýznamnějším autorem Kyriacou (2005, s. 45), který vymezuje pět typů záškoláctví:

1. Pravé záškoláctví

Jedná se o takové záškoláctví, kdy žák školu nenavštíví, ačkoli si rodiče myslí, že ano.

2. Záškoláctví s vědomím rodičů

V tomto případě rodiče o nepřítomnosti žáka, ačkoli k tomu nemá žádný oprávněný důvod, vědí. Rodič dítě omluví ze školy považuje-li přítomnost dítěte doma za nezbytnou, například kvůli péči o jiné osobě. Zároveň sem řadíme i rodiče, kteří vykazují slabost proti chťiči dítěte nebo rodiče, kteří se ke vzdělávání staví negativně.

3. Záškoláctví s klamáním rodičů

Dítě v tomto případě neříká rodičům pravý důvod, proč nejít do školy. Přesvědčí je o svých zdravotních potížích a na základě toho rodiče absenci omluví.

4. Útěky ze školy

K tomuto typu záškoláctví dochází tehdy, přijde-li žák do školy a svou přítomnost si nechá zapsat, ale během dne pak na několik vyučovacích hodin odchází. Může se pak pohybovat v prostorách školy, nebo je na krátkou dobu opustí.

5. Odmítání školy

Tento typ záškoláctví se týká žáků, kterým představa školní docházky činí psychické potíže, např. strach z šikany, pocit přílišné náročnosti, deprese nebo školní fobie. Žák se zkrátka bojí chodit do školy a na místě je určitý typ odborné intervence.

Zvláštní kategorií záškoláctví je pak **pozdní příchod**. Tím rozumíme akt žáka, který na vyučování nedorazí včas, zmešká tak zejména začátek výuky. Neomluvená nepřítomnost žáka, a to i opakovaná, v tomto případě není cílem žáka ani osob odpovídajících za jeho výchovu. Příčinou pozdních příchodů může být například špatná dopravní dostupnost školy či výluka dopravního spoje, problémy s vypravením se z domova, případně komplikace pramenící z nepříznivé sociální situace. (Salavcová, Foist, 2021)

1.4.3 Příčiny záškoláctví

Výskyt jakéhokoli rizikového chování je podnícený řadou faktorů, které jsou více či méně ovlivnitelné. Není proto divu, že i příčinám záškoláctví se věnuje hned několik autorů a toto téma zůstává předmětem zkoumání i nadále.

Salavcová a Foist (2021) rozlišují 5 domén rizikových a protektivních faktorů ovlivňujících výskyt rizikového chování u jedince. Mezi ně řadí:

1. Společnost

Za rizikové faktory zde považují například nezaměstnanost, nízkou úroveň vzdělání, prostředí ohrožené sociálním vyloučením, příležitost k nelegální činnosti, příslušnost k menšinám (zejména problematika té romské) nebo negativní vzory okolí.

Naopak za protektivní faktory označují pozitivní vzory ve společnosti, kvalitní vzdělávání, vytváření příležitostí pro rozvoj kreativity mládeže, ale i jasné zákony omezující nedostatečnou povinnou školní docházku a včasnou indikaci a prevenci.

2. Osobnost jedince

Samotná osobnost může být vnitřní příčinou záškoláctví, jestliže jedinec hledá náhradní uspokojení při citové deprivaci nebo neuspokojených základních psychických potřebách jako je uznání a pozornost. Stejně tak se může projevit i disharmonický vývoj osobnosti (jako oploštěná emocionalita, výraznější egoismus či nedostatečná sebekontrola). Jedním z faktorů může být i projev jiné závažné psychické poruchy (například schizofrenie nebo deprese).

Naproti tomu citová stabilita, extroverze, svědomitost a rozvoj schopností dítěte jsou považovány za protektivní faktory.

3. Školu

Nedostatečná příprava učitele, jeho přetěžování či osobnost pedagoga (nespravedlivé hodnocení žáků, lhostejnost k chování žáků, neřešení závažných situací nebo zesměšňování žáků) může vést k odporu ke škole u dětí s menším nadáním (ty jsou kárány či trestány). Stejně tak neprospívá ani vysoký počet žáků ve třídě či vysoké požadavky na žáka. Dalšími faktory jsou i negativní citové zážitky žáka spojené se slabším prospěchem, neschopnost porozumění učivu a tím i zhoršené sociální postavení v kolektivu, projevy šikany či špatné přizpůsobení se školnímu režimu.

Naopak zdravé klima školy a třídního kolektivu, podpora pedagoga, včasná diagnostika výukových obtíží (a následná náprava motivace k učení), včasná a efektivní primární prevence či pozitivní hodnocení a podpora sebevědomí s ohledem na individualitu žáka jsou považovány za protektivní faktory.

4. Rodinu

Za rizikové faktory z oblasti rodinné výchovy se považuje především zanedbávající, příliš autoritativní nebo naopak příliš liberální výchova, nejednotnost výchovného

působení, zaměstnanost rodičů (pracovní vytížení), neochota a neschopnost rodičů motivovat dítě ke vzdělávání, krizová situace v rodině (rozvod, ztráta rodiče) či nezáměr rodičů o své děti (nedostatečná péče, trávení volného času). Stejně tak představují rodiče riziko, pokud sami nemají dostatečně osvojené morální normy a jsou pro dítě nevhodným modelem, jakožto i nedostatečné právní povědomí o rodičovských povinnostech.

Protektivními faktory v rodinném prostředí jsou pak dobré vztahy v rodině, otevřená komunikace, kvalitní a podnětné prostředí pro dítě, neautoritativní podpora dítěte a jeho přijímání takového, jaký je, i pomoc v obtížných situacích a zároveň včasné podchycení problémů a následné využití odborné pomoci.

5. Vrstevnické prostředí, místní komunitu

Mezi negativně ovlivňující vrstevnické prostředí řadí party, jejichž cílem činnosti jsou experimenty s návykovými látkami, kriminální činnost a jiné. Patří sem i prostředí ohrožené sociálním vyloučením či nedostatečná nabídka volnočasových aktivit v komunitě.

Naopak pozitivní vzory a kvalitní a pestrá nabídka volnočasových aktivit jak v mimoškolní činnosti, tak v místě bydliště, jsou považovány za protektivní faktory ve vrstevnickém prostředí.

Možné příčiny absentérství ve škole zkoumali i Šlapalová a Hlad'ová (2020). Z výsledků výzkumu, který probíhal u žáků středních škol, pak seletovali tři kategorie:

1. Učitelé a výuka jako příčiny absentérství

V této kategorii nejde o strach žáků z možného zkoušení nebo písemného testu, nýbrž o nezaujetí žáků obsahem natolik, aby ve škole setrvali. Žáci si stěžují na fádnot vyučovacích hodin, nedostatečné kompetence učitelů žáky zaujmout nebo nedostatečnou odbornou kvalifikaci učitelů. Objevuje se zde i nezaujetí obsahem, který se pro žáky jeví jako nadbytečný, neužitečný a nepřínosný.

2. Role vrstevníků

V této kategorii dochází k rozhodnutí žáka neúčastnit se výuky za podpory učiněním stejného rozhodnutí jeho spolužáka či skupiny spolužáků. Zameškáním výuky žákům vzniká čas, který mohou vyplnit dle svých preferencí, záškoláctví pak představuje společný čin a sdílený zážitek. Stejně tak sdílí skupina i pocit z možného trestu, kdy sankce nebude uvalena jen na jednoho žáka, nýbrž se ve stejné situaci ocitnou i jeho spolužáci.

3. Tichá tolerance absentérství

Ačkoli je na školách absence zpravidla evidována, v některých případech škola dlouhodobé či frekventované absentérství tolik neřeší. Žák pak nabude falešného dojmu, že záškoláctví není až tak závažný přestupek a nemá vliv na jeho vzdělávací dráhu. Jeho závažnost si uvědomí až ve chvíli, kdy je příliš pozdě na to předejít závažnějším důsledkům, což mohou být například neklasifikované předměty a jejich následná oprava.

1.4.4 Školní fobie

Fobie je v obecnějším pojetí nadměrný a nekontrolovatelný strach z osob, míst nebo věcí (Hartl, 2004), z přívlastku *školní* tedy jasně vyplývá, že se jedná o prostředí školy.

Psychologický slovník (Hartl, 2004) popisuje školní fobii jako „*chorobný strach ze školy a všeho, co ji charakterizuje, včetně učení a učitelů*“.

Pešová a Šamalík (2006) považují školní fobii za jednu z příčin školního neúspěchu a poklesu výkonu dítěte ve škole. Popisují ji jako fobii, která je spojena se školním prostředím. Konkrétněji se dítě obává učitele (že si „nepadnou do oka“), spolužáků (souvisí s jeho postavením ve třídě nebo strachu z některého spolužáka či skupiny, případně šikany), nebo některých předmětů (dítě se snaží, přesto se nemůže předmět naučit). V tomto případě se dítě do školy netěší, před odchodem do školy se objevují příznaky jako bolest břicha nebo nevolnost, bolest hlavy a jiné somatické projevy.

Stejně tak Nelešovská (2005) uvádí, že se jedná o chorobný strach před školou, který bývá ztotožňován se záškoláctvím. Jedná se podle ní o zbytečný strach, který si dítě uvědomuje, ale přesto mu podléhá — dítě se řádně připraví do školy, ale přesto není schopno do ní dojít nebo v ní setrvat.

Podle jednotlivých výkladů tak lze uvažovat, zda školní fobii považovat za zvláštní formu záškoláctví či tento strach považovat za jeho příčinu. *„Najít hranici mezi "ulejváním" a úzkostní poruchou je často problematické. Jde totiž o (skoro) stejné chování s různou motivací.“* (Strach ze školy, 2018)

Jak ale Nelešovská (2005) ve svém výkladu uvádí, její výskyt je velmi vzácný.

1.5 Prevence záškoláctví

Na prevenci nejen záškoláctví, ale i dalších forem rizikového chování se podílí zejména výchova v rodinném prostředí (jakožto neodmyslitelný faktor formování jedince), ale i školská zařízení. Učitelé bývají často prvními, kdo výskyt záškoláctví (a dalších forem rizikového chování) odhalí, ve škole přijde dítě do styku s nejrůznějšími formami preventivních programů.

1.5.1 Vymezení pojmu prevence a její základní rozdělení

„Za prevenci rizikového chování považujeme jakékoli typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.“ (Miovský et al., 2015, s.29)

Tuto definici chápe Čech (2015) jako užší pojetí prevence, tedy především samotnou primární prevenci, která směřuje k ochraně jednotlivce i společnosti. V širším pojetí ale mluví i o prevenci sekundární a terciární, které nastupují, pokud primární prevence selhává.

Primární prevence

Primární prevencí rozumíme prvotní prevenci, jejíž účelem je zamezit a předcházet výskytu rizikového chování u osob, u kterých se doposud neprojevalo. (Martanová, 2014)

Jak Čech (2015) uvádí, cílem primární prevence není izolace člověka od okolních negativních vlivů, ale formování jeho správných postojů a získání potřebných znalostí a kompetencí, díky kterým bude schopen odolat a nenechat se ohrožit rizikovými jevy, které se ve společnosti běžně vyskytují.

Národní strategie primární prevence pro období 2019–2027 zpracována MŠMT (2019) ji člení takto:

a) Specifická primární prevence

Jedná se o takový soubor aktivit a programů, které se specificky zaměřují na jednotlivé oblasti rizikového chování s cílem jejich předcházení.

Dle cílové skupiny a míry jejího ohrožení je specifická primární prevence realizována ve třech úrovních:

Všeobecná primární prevence — je zaměřena na běžnou populaci dětí a mládeže, patří sem programy pro větší skupinu osob (např. školní třída).

Selektivní primární prevence — aktivity se zaměřují na skupiny osob, které jsou více ohrožené než jiné skupiny populace (např. Romové), realizují se v menších skupinách nebo individuálně

Indikovaná primární prevence — je zaměřena na skupinu či jedince, kteří jsou přímo vystaveni rizikovým faktorům nebo u kterých došlo k výskytu projevů rizikového chování (Černý, 2010, cit. v *Národní strategie primární prevence pro období 2019–2027*). Do této skupiny byl vybrán dle posouzení individuální situace (např. diagnostikou nebo screeningem).

b) Nespecifická primární prevence

Označují se tím veškeré aktivity a programy, které se nezaměřují na konkrétní typ rizikového chování, ale jsou více obecné. Aktivity jsou zaměřené především na podporu zdravého životního stylu a smysluplné využití volného času.

V souvislosti s realizováním primárně preventivních programů mluvíme o jejich efektivitě. **Efektivní primární prevence** se vyznačuje charakteristikami jako soustavnost a dlouhodobost, aktivnost, přiměřenost, názornost a uvědomělost. Opakem je **neúčinná primární prevence**. Ta je realizována např. formou přednášek s potlačením diskuse, besedami s bývalými uživateli, pouhým sledováním filmu, hromadnými akcemi. Dále je charakterizována nezapojováním dětí do aktivit nebo absencí dlouhodobosti.

Sekundární a terciární prevence

Při neúspěšnosti primární prevence mluvíme o sekundární a terciární. Ty už nemají za cíl předcházet výskytu rizikového chování, ale předcházet a minimalizovat jeho dopady. Sekundární prevence se především snaží zamezit trvání rizikových projevů. *„V souvislosti s terciární prevencí hovoříme rovněž o reedukaci, tzn. cíleném posilování pozitivních vlastností osobnosti, které se nedostatečně rozvinuly, a o resocializaci, tedy pomoci nasměrovat závislého či problémového jedince k novým životním hodnotám a životu bez patologie a závislosti.“* (Čech, 2015)

1.6 Metodické doporučení MŠMT ČR

MŠMT zpracovává nejen Národní strategii primární prevence, ale také školám předkládá metodická doporučení a metodické pokyny pro školy a školská zařízení.

V oblasti školské prevence je každá škola povinna zpracovávat tzv. Minimální preventivní program. Jedná se o konkrétní dokument školy, který se zaměřuje především na výchovu ke zdravému životnímu stylu a rozvoj žáka, je zpracováván školním metodikem prevence na jeden školní rok a podléhá kontrole České školní inspekci. (MŠMT, 2010)

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j.: 21291/2010-28 (dále jen „Metodické doporučení“) je doprovázen řadou příloh. Jeda z nich (příloha č. 11) se týká právě

záškoláctví. MŠMT (2024) zde uvádí nejen výklad pojmů, ale i doporučený postup pro omlouvání a uvolňování žáků a při postihu a prevenci záškoláctví.

1.6.1 Postup školy v případech záškoláctví (MŠMT, 2024)

Každá absence žáka by měla být omluvena v případě nezletilého žáka jeho zákonným zástupcem do 3 kalendářních dnů od počátku nepřítomnosti dle § 50 odst. 1 a § 67 odst. 1 školského zákona. Pokud se tak nestane, třídní učitel žáka upomene.

Pokud nedojde k omluvení zameškaných hodin ani po upomínce, třídní učitel učiní písemný záznam a přímo kontaktuje zákonného zástupce. V případě, že se jedná o nedbalost zákonného zástupce, je absence omluvena dodatečně. V případě, kdy zákonný zástupce o absenci neví, nebo ví, ale nechce ji omluvit, třídní učitel informuje ředitele školy, školního metodika prevence a výchovného poradce.

V případě opakované neomluvené absence nebo při neúspěšném kontaktování zákonného zástupce následuje pozvánka k osobnímu setkání, případně doporučený dopis obsahující popis opatření, které nastanou v případě nenavázání spolupráce se zákonnými zástupci.

Osobního setkání se účastní zákonný zástupce a třídní učitel, v ideálním případě i školní metodik prevence, výchovný poradce nebo ředitel školy, případně může být zúčastněn i sám žák. Účelem schůzky je probrat situaci žáka i rodiny a zjistit možnou příčinu záškoláctví a navrhnout další postup. O schůzce je vyhotoven písemný zápis.

V případě, kdy se situace žáka nelepší, nastupuje podepsání Individuálního výchovného programu. Po jeho sestavení a schválení dojde k realizaci výchovných opatření, jež jsou dále průběžně sledována a vyhodnocována.

Při neomluvené absenci převyšující 10 hodin u žáka prvního stupně základní školy nebo 12 hodin u žáka druhého stupně základní školy nebo střední školy, ředitel svolává výchovnou komisi. Té se podle závažnosti účastní ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, výchovný poradce, školní metodik prevence, případně další odborníci.

Pokud ani na písemné upozornění zákonný zástupce nereaguje, dochází k předání kompetencí třetí straně. *„Jestliže škola využila všech dostupných způsobů*

řešení rizikového chování žáka a možností podpory zákonných zástupců, přičemž se situace nezlepšila, škola učiní oznámení přestupkovému orgánu, případ je předán do kompetence třetí straně (OSPOD, obecní úřad, Policie ČR...). Škola vždy postupuje podle okolností konkrétní situace a podle závažnosti je oprávněna učinit oznámení i v případě, že nevyužila všech způsobů řešení.“

1.6.2 Příklady spolupracujících institucí napomáhajících řešení záškoláctví

Školní poradenská pracoviště

Poskytují pedagogicko-psychologickou pomoc školními psychology, školními speciálními pedagogy, výchovnými poradci a školními metodiky prevence v úzké spolupráci s vedením školy a ostatními pedagogickými pracovníky. Zaměřují se především na preventivní aktivity, ale také na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami či nadané žáky. (*Školní poradenská pracoviště*, c2011-2022)

Školní poradenská zařízení

Do této kategorie spadají **Školní poradenská centra**, která se zaměřují na pomoc dětem se zdravotním postižením a poradenství, a **Pedagogicko-psychologické poradny**, které mají svůj význam především v posuzování školní zralosti a diagnostice specifických poruch učení. (*Školní poradenská zařízení*, c2011-2022)

Střediska výchovné péče

Střediska jsou určena na pomoc dětem od 3 let do ukončení přípravy na budoucí profesi (nejdéle do 26 let). Zaměřuje se poskytování péče dětem s rizikem poruch chování nebo s již rozvinutými poruchami chování. „V ČR je v současné době 37 pracovišť SVP. Jsou obvykle zřizována MŠMT jako samostatná oddělení diagnostických ústavů, eventuelně jiných škol a školských zařízení. Střediska existují ve formě ambulantní, stacionární a internátní.“ (*Střediska výchovné péče*, c2011-2022)

Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) dohlíží na děti z problémových rodin, zastupuje děti a mladistvé u soudu, zprostředkovává náhradní rodinnou péči, vypracovávají posudky a doporučení pro soudy. (MŠMT, 2024)

Dle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí:

Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti,

a) jejichž rodiče

1. zemřeli,

2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo

3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;

Škola se na tento úřad může obrátit i v rámci poskytnutí preventivní a poradenské činnosti.

Státní zastupitelství

Na státní zastupitelství se škola může obrátit s problémem záškoláctví (či jiných forem rizikového chování). Státní zastupitelství je kompetentní k podání návrhu na zahájení řízení ve věcech:

„a) péče soudu o nezletilé [§ 8 odst. 2 ve věci uvedené v odstavci 1 písm.

b) zákona č. 292/2013 Sb.], jde-li o

- uložení zvláštního opatření při výchově dítěte,

- ústavní výchovu

- pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu,

- určení data narození.“ (MŠMT, 2024)

Obecní policie

Obecní policie může pomoci s odhalováním záškoláctví, a to v případě, kdy strážník nalezne dítě mimo školu v době jejího vyučování. Po zjištění totožnosti dítěte kontaktuje jeho zákonného zástupce a sepíše úřední záznam, který následně předá jak zákonnému zástupci, tak řediteli školy. (MŠMT, 2024)

Policie ČR

V případech významně vysoké nebo opakující se absence řeší případ Policie ČR (viz níže kapitola *Trestný čin*). Kopie hlášení se zasílá okresnímu nebo obecnímu úřadu,

v případě, kdy ho Policie ČR vyhodnotí jako trestný čin, zasílá případ soudu. (MŠMT, 2024)

Probační a mediační služba

V některých případech, tj. pokud se trestného činu dopustil mladistvý nebo dítě mladší 15 let, může být nad žákem stanoven dohled probačního úředníka dle §14 a 15 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Úkolem probačního úředníka je pravidelné sledování dítěte v jeho rodině a způsobu výchovného působení na něj, dále pak kontroluje dodržování uloženého probačního programu. V rámci spolupráce pravidelně informuje soud pro mládež a často i pracovníky OSPODu. (MŠMT, 2024)

1.7 Sankce

Neplnění povinné školní docházky s sebou nese mnoho dopadů, a to jak na samotného žáka, tak i na jeho zákonného zástupce. Mimo odvoditelných důsledků se sociálním nebo pedagogickým aspektem (jakými může být problematika v rodině, školní neúspěšnost, ztráta sociální prestiže zákonného zástupce a jiné), se záškoláctví potýká také s trestněprávními důsledky a opatřeními plynoucími ze zákona.

Sankcionován může být jak samotný žák, tak i jeho zákonný zástupce.

1.7.1 Kázeňská opatření

Záškolákovi může být uděleno kázeňské opatření dle §31 561/2004 sb. Školského zákona.

Jak Metodické doporučení (MŠMT, 2024) uvádí, sankcionovat lze pouze zaviněné porušení povinností, nelze žáka trestat za pochybení jiné osoby:

„Pokud žák porušuje své povinnosti, může mu být uloženo některé z výchovných opatření, o nichž pojednává § 31 školského zákona. Výchovným opatřením v systému základního vzdělávání je speciálně věnován § 17 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů. V rámci středního vzdělávání se jedná o § 10 vyhlášky č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři, ve znění pozdějších předpisů.“

Mezi kázeňská opatření řadíme napomenutí třídního učitele, důtku třídního učitele a důtku ředitele školy, která plynou ze školního řádu dané školy. V případě, jedná-li se o žáka s dokončenou povinnou školní docházkou, lze přistoupit v závažných případech k podmíněčnému vyloučení nebo vyloučení ze školy, o kterých rozhoduje ředitel školy ve správním řízení. Zároveň ale MŠMT (2024) v Metodickém doporučení dodává, že „*právní předpisy v současnosti nestanoví určitý postup při konkrétních počtech neomluvených hodin, posouzení závažnosti situace je věcí školy*“

1.7.2 Přestupek

Pokud má žák typicky více než 25 neomluvených nebo více než 100 omluvených hodin, může škola s podezřením spáchání přestupku „*k příslušnému orgánu podat podnět k zahájení řízení o přestupku, tj podnět k zahájení řízení z moci úřední ve smyslu § 42 správního řádu*“. (MŠMT, 2024) Takovým orgánem je **pověřený obecní úřad**.

Dle § 182a 561/2004 Sb. školského zákona:

(1) *Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že*

a) jako zákonný zástupce

1. nepřihlásí dítě k zápisu k povinné školní docházce podle § 36 odst. 4,

2. nepřihlásí dítě k povinnému předškolnímu vzdělávání podle § 34a odst. 2,

3. zanedbává péči o povinnou školní docházku žáka nebo o povinné předškolní vzdělávání dítěte,

(2) *Za přestupek podle odstavce 1 písm. a) lze uložit pokutu až do 5000 Kč.*

V závažnějších případech je škola dle § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí podat hlášení o zanedbání docházky **Orgánu sociálně-právní ochrany dětí** (dále jen „OSPOD“). Tyto případy pak mají na starosti kurátoři pro děti a mládež. „*Pokud dítě vyhodnotí jako ohrožené dle § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí (zpravidla nad 100 neomluvených hodin a při opakovaném záškoláctví), zakládají spisovou dokumentaci a sestaví individuální plán ochrany dítěte*

(IPOD), dle situace hlásí na PČR, registrují dítě do Systému včasné intervence (SVI).“
(Michálková, 2019)

1.7.3 Trestný čin

V těch nejzávažnějších případech, kdy přestupková komise vyhodnotí, že se jedná o trestný čin, případ projednává Policie ČR.

Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)* rozeznává dítětem toho, kdo nedovršil 15 let. Mladistvý je ten, kdo dovršil 15 let věku a zároveň nedovršil 18 let, z právního hlediska tedy nese částečnou zodpovědnost. Podle § 10 téhož zákona mohou být mladistvému uložena výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření, o kterých pojednává v §15 až § 35.

Výchovnými opatřeními se podle §15 odst. 1 rozumí:

- a) dohled probačního úředníka,
- b) probační program,
- c) výchovné povinnosti,
- d) výchovná omezení,
- e) napomenutí s výstrahou

Druhy ochranných opatření podle § 21:

(1) Ochrannými opatřeními jsou ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku a ochranná výchova. Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými.

(2) Ochrannou výchovu lze uložit pouze podle tohoto zákona, ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci a zabránění části majetku se ukládají podle trestního zákoníku

§ 24 odst. 1 vymezuje druhy trestních opatření:

- a) obecně prospěšné práce,
- b) peněžitá opatření,
- c) peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- d) propadnutí věci,

- e) zákaz činnosti,
- f) zákaz držení a chovu zvířat,
- g) vyhoštění,
- h) domácí vězení,
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení),
- k) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- l) odnětí svobody nepodmíněně.

Sankce plynoucí pro zákonného zástupce dle § 201 Ohrožování výchovy dítěte zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoníku

(1) Kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že

a) svádí ho k zahálčivému nebo nemravnému životu,

b) umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život,

c) umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, nebo

d) závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Kdo umožní, byť i z nedbalosti, dítěti hru na výherním hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ze zavrženíhodné pohnutky,

b) pokračuje-li v páčání takového činu po delší dobu,

c) spáchá-li takový čin opětovně, nebo

d) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

1.7.4 Dopad na výplatu dávek

Zákonný zástupce je sankcionován i v případě výplaty dávek. (Michálková, 2019)

a) státní sociální podpory

Dle § 54a zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře: Zvláštní ustanovení o důsledcích neplnění povinné školní docházky dítěte

(1) Jestliže byl alespoň jednomu z rodičů pravomocně uložen správní trest podle zvláštního právního předpisu za neplnění povinností souvisejících s řádným plněním povinné školní docházky staršího dítěte v rodině, tak se z celkové částky 220000 Kč rodičovského příspěvku, který náleží rodiči z titulu péče o nejmladší dítě v rodině, odečítá částka 22800 Kč. Jestliže počínaje kalendářním měsícem následujícím po kalendářním měsíci, ve kterém nabylo právní moci rozhodnutí o uložení správního trestu uvedené ve větě první, již je nárok na částku rodičovského příspěvku nižší než 22800 Kč, odečte se tato zbývající částka od celkové částky rodičovského příspěvku. Rozdíl mezi částkou 22800 Kč a zbývající částkou rodičovského příspěvku podle věty druhé je přeplatkem na rodičovském příspěvku, který je rodič povinen vrátit.

(2) Nárok na výplatu odměny pěstouna nebo odměny pěstouna ve zvláštních případech vůči dítěti, které řádně neplní povinnou školní docházku, nemá pěstoun, kterému byl pravomocně uložen správní trest podle zvláštního právního předpisu za neplnění povinností souvisejících s řádným plněním povinné školní docházky dítěte svěřeného do pěstounské péče, a to po dobu 3 kalendářních měsíců následujících po kalendářním měsíci, ve kterém rozhodnutí o uložení správního trestu nabylo právní moci.

(...)

b) dávek hmotné nouze

Dle § 3 zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi: Osoba, která není v hmotné nouzi

(1) Nestanoví-li tento zákon jinak, osobou v hmotné nouzi není osoba, která

(...)

e) je osobou, které byla za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky uložen správní trest podle zákona upravujícího přestupky, a to po dobu 3 měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení správního trestu

2 Praktická část

2.1 Metodologie výzkumu

Tato bakalářská práce se zabývá záškoláctvím jakožto typem rizikového chování ve školách. Praktická část práce se zaměřuje na konkrétní střední školu, Gymnázium Písek. Školu jsem do své práce zahrnula díky vlastní zkušenosti s jejím absolvováním. Od mého odchodu se ale výběrovým řízením v roce 2018 změnilo vedení školy, zajímalo mě tedy, jak je nyní záškoláctví na škole řešeno.

2.1.1 Charakteristika školy gymnázium Písek

Škola nabízí tři typy vzdělávacích programů, osmileté a čtyřleté všeobecné gymnázium a obor šestiletého gymnázia s rozšířenou výukou francouzského jazyka, ve kterém probíhá výuka vybraných předmětů ve francouzštině a jehož absolventi mohou dosáhnout až úrovně C1.

Dle mého subjektivního názoru je tato škola nejprestižnější střední školou v obci, o kterou studenti dlouhodobě jeví zájem v míře převyšující kapacitu tříd, a to zejména u čtyřletých a osmiletých oborů. Výsledky studentů jsou velmi dobré, podíl neúspěšných žáků u maturitních zkoušek je takřka zanedbatelný.

Formou vědomostních soutěží podporuje škola nadané žáky, jazykový rozvoj žáků je podporován zejména výměnnými nebo studijními pobyty žáků se spřátelenými školami v zahraničí, zejména v Německu, Belgii, Francii nebo Maďarsku.

Výchovný poradce, metodik prevence, školní psycholog a kariérní poradce zajišťují ve škole poradenské služby. V prevenci se škola zaměřuje na školní neúspěšnost, preventivní aktivity jsou pak realizovány formou adaptačních kurzů, projektů nebo peer programů. Na prevenci se významně podílí i školní psycholog, který pracuje se skupinami žáků, případně jednotlivci.

Školní řád

Školní řád (2024) Gymnázia Písek stanovuje povinnost žáka řádně a včas docházet do školy. Jeho absence trvající více jak 3 dny musí být oznámena škole a nejpozději do 5 kalendářních dnů ode dne ukončení jeho nepřítomnosti předloženy

důvody absence. V případě, že žák, který již splnil povinnou školní docházku, se bez omluvy neúčastní více jak 5 kalendářních dnů výuky, je vyzván, aby své důvody doložil. Pokud žák do 10 dnů od doručení výzvy do školy nenastoupí nebo své důvody nedoloží, je posuzován jako žák, který studia zanechal a není již žákem školy.

Dále školní řád stanovuje, že za více než 3 neopodstatněné pozdní příchody je žákovi udělena důtka třídního učitele, při vyšším počtu i jiná kázeňská opatření. Za neomluvenou absenci v rozsahu jedné hodiny je žákovi udělena důtka třídního učitele, při vyšším počtu v rámci jednoho dne důtka ředitele školy. Za neomluvenou absenci v součtu do 10 vyučovacích hodin hrozí žákovi 2 z chování, 3 z chování je udělena v případech od 11 do 20 hodin. U žáků vyššího gymnázia, kteří již splnili povinnou školní docházku, hrozí podmíněčné vyloučení, a to do 33 hodin, v součtu přesahujícím 33 hodin neomluvené absence je žák vyloučen.

V případě, že žák zamešká více než 25 % výuky v jednom z předmětů, může být neklasifikován a následně vykonávat komisionální zkoušku.

2.2 Cíle výzkumu

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jakou mají žáci vybrané střední školy znalost o dopadech a sankcích v případě rizikového chování záškoláctví.

V rámci výzkumného šetření jsem si stanovila několik výzkumných otázek:

- Jaké znalosti mají žáci vybrané střední školy o dopadech a sankcích v případě záškoláctví?
- Jak se znalost dopadů liší u žáků nižších a vyšších ročníků?
- Jaká je míra záškoláctví u vybraných žáků střední školy?

2.3 Výzkumná metoda

Pro svou práci jsem zvolila výzkumné šetření formou kvantitativního dotazníku. Tento dotazník byl v elektronické podobě přes aplikaci Google Formuláře distribuován žákům vybrané střední školy v mé přítomnosti. Dotazník byl zvolen s přihlédnutím na citlivou povahu tohoto tématu, kdy bylo potřeba zajistit naprostou anonymitu žáků. Při

zvolení jiné metody šetření by se dalo předpokládat, že žáci nebudou tolik svolní k upřímným odpovědím.

Před distribucí dotazníku do školy byl realizován předvýzkum několika mými vrstevníky a mladšími příbuznými, kteří mi poskytli zpětnou vazbu, zejména co se srozumitelnosti otázek týče. Některé formulace jsem následně upravila. Tyto odpovědi nejsou do šetření započítávány.

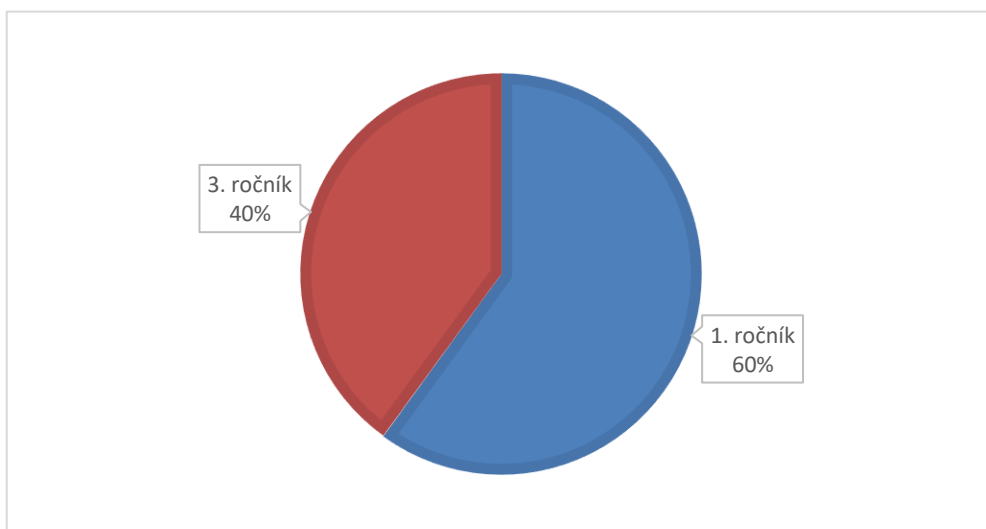
Do výzkumného šetření byli zapojeni studenti vyššího gymnázia z prvního a třetího ročníku. Pro posouzení odlišnosti znalostí u žáků nižších a vyšších ročníků jsem tyto dva ročníky volila s ohledem na co největší věkový rozdíl mezi nimi, zároveň však byl třetí ročník zvolen namísto čtvrtého, tedy posledního, proto, jelikož se zde nevyskytují pouze plnoletí studenti.

Vzhledem k povaze dotazníků byla účast dobrovolná, dohromady se do výzkumného šetření zapojilo 65 respondentů. Výzkumné šetření bylo po dohodě s vedením školy realizováno v červnu 2024, kdy měla většina žáků uzavřenou klasifikaci a dotazník tak učitelům neubíral čas v jejich výuce. Nižší počet respondentů tedy přikládám i závěru školního roku, kdy účast žáků na hodinách byla menší.

Dotazník obsahoval v součtu 12 otázek, a to jak uzavřených, tak i otevřených. Některé z nich byly otázky selektivního charakteru, tedy například pokud žák nikdy nešel za školu, nemohl odpovídat na následující otázku. Otázky byly rozděleny do několika sekcí, a to na obecnou úvodní část a vlastní záškoláctví, důsledky záškoláctví plynoucí pro žáka, důsledky záškoláctví plynoucí pro zákonného zástupce a postup řešení ve škole.

2.4 Analýza a interpretace dat

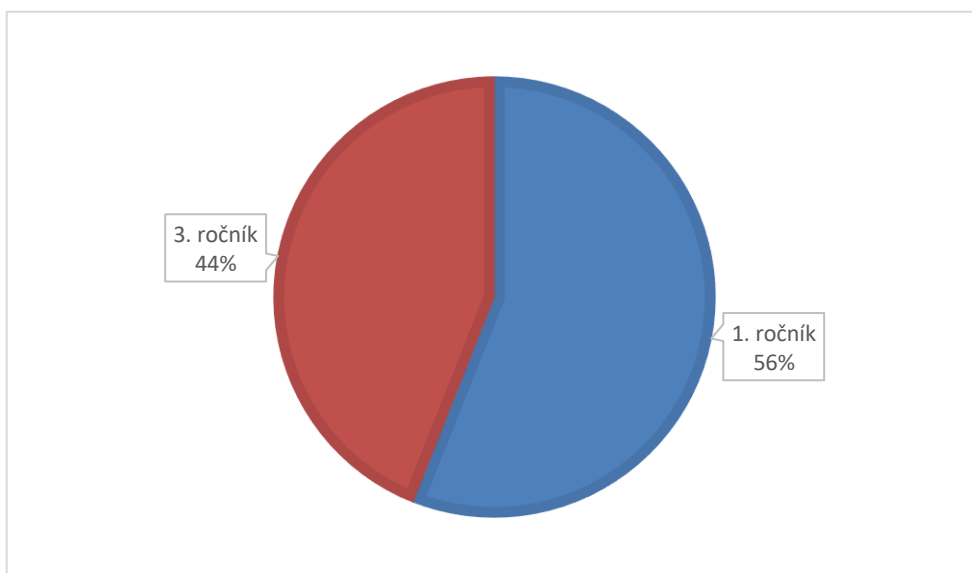
Jak již bylo zmíněno výše, výzkumného šetření se účastnilo 65 respondentů. V úvodu měli žáci uvést ročník, který aktuálně navštěvují, tedy první nebo třetí. Z analýzy vyplývá, že celkem 60 % oslovených byli studenti prvního ročníku a 40 % studenti třetího ročníku.

Graf č. 1: Ročníkové rozložení

Hned v úvodu po otázce rozřazující respondenty do jednotlivých ročníků byli žáci dotazováni, zda byli někdy za školou, a to ve všech případech záškoláctví, tedy s vědomím rodičů, bez vědomí rodičů nebo s klamáním rodičů. Celkem 40 studentů (tedy 61,5 %) uvedlo, že za školou nikdy nebyli a 25 studentů (38,5 %) odpovědělo kladně.

Následující graf vyjadřuje poměr záškoláků závislý na navštěvovaném ročníku gymnázia.

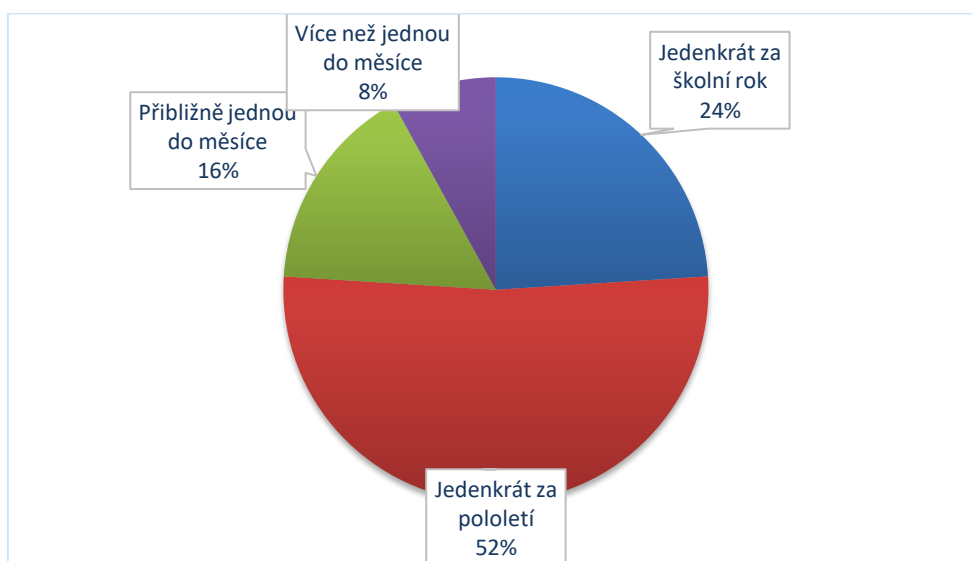
Graf č. 2: Poměr záškoláků v ročnících

Z grafu vyplývá, že záškoláctví se dopouští celkem 44 % dotazovaných žáků ze třetího ročníku a 56 % z ročníku prvního. V souvislosti s tím, že se dotazníku účastnilo menší procento žáků třetích ročníků, ale můžeme konstatovat, že jejich poměr bude takřka vyrovnaný.

V případě, kdy žák na otázku „Byl/a jsi někdy za školou?“ odpověděl záporně, přešel na další sekci. V opačném případě žák musel odpovědět na následující dvě otázky týkající se četnosti jeho absencí a typu záškoláctví, kterého se dopouští.

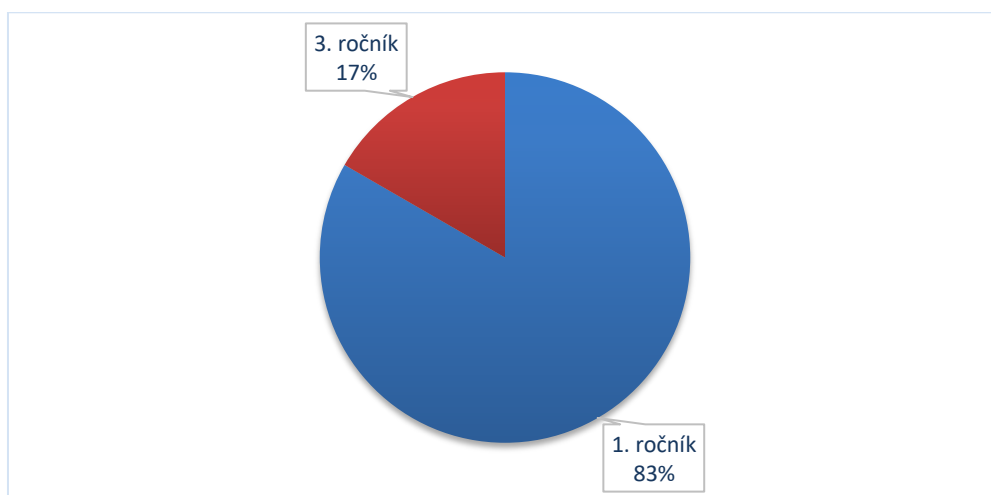
Na otázku „Jak často chodíš za školu“ mohl žák vybrat ze 4 možných odpovědí: jedenkrát za školní rok, jedenkrát za pololetí, přibližně jednou do měsíce, více než jednou do měsíce. Nejvíce žáků (13) odpovědělo, že za školu chodí jedenkrát za pololetí. Nejmenší počet studentů (2) se dopouští záškoláctví častěji než jednou za měsíc.

Graf č. 3: Jak často chodím za školu

Následující otázka se žáků ptala, za jaký typ záškoláka se považují. Za pravého záškoláka (do školy nechodí a rodiče o tom nevědí) se považuje 5 respondentů (20 %), 9 respondentů (36 %) uvedlo, že klame rodiče (vymyslí si, že mu není dobře, aby nemusel do školy) a největší podíl 80 %, tedy 20 žáků, uvedlo, že rodiče o jejich záškoláctví vědí a napíší jim omluvenku.

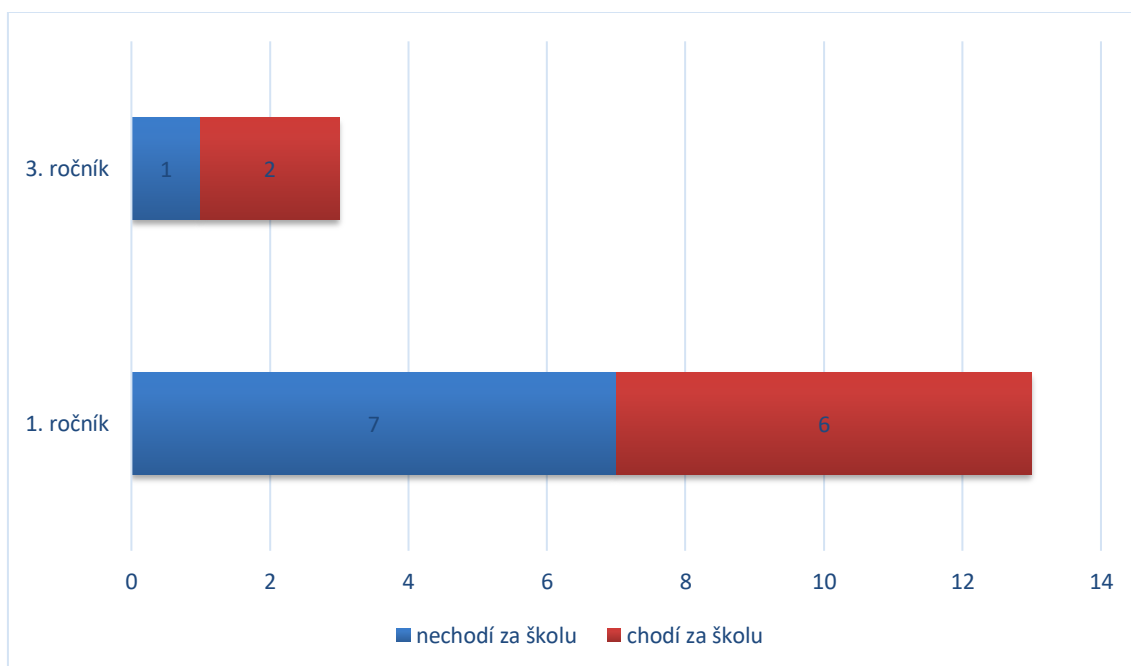
V následující sekci se dotazník zajímal o znalosti důsledků záškoláctví. Nejprve jsem se ptala žáků, jaké postihy je mohou čekat v případě, kdy jdou za školu. Jednalo se o otevřenou otázku, na kterou žáci odpovídali různě. Nejčastěji se ale objevovaly odpovědi třídní a ředitelská důtka, snížený stupeň z chování nebo vyloučení ze školy. Ve 2 případech se odpovědi týkaly kontaktování Orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Celkem 12 respondentů odpovědělo, že neví. 10 z nich byli žáci 1. ročníku a ze 3. ročníku tak odpověděli 2 žáci:

Graf č. 4: Nevědomost žáků v 1. a 3. ročníku

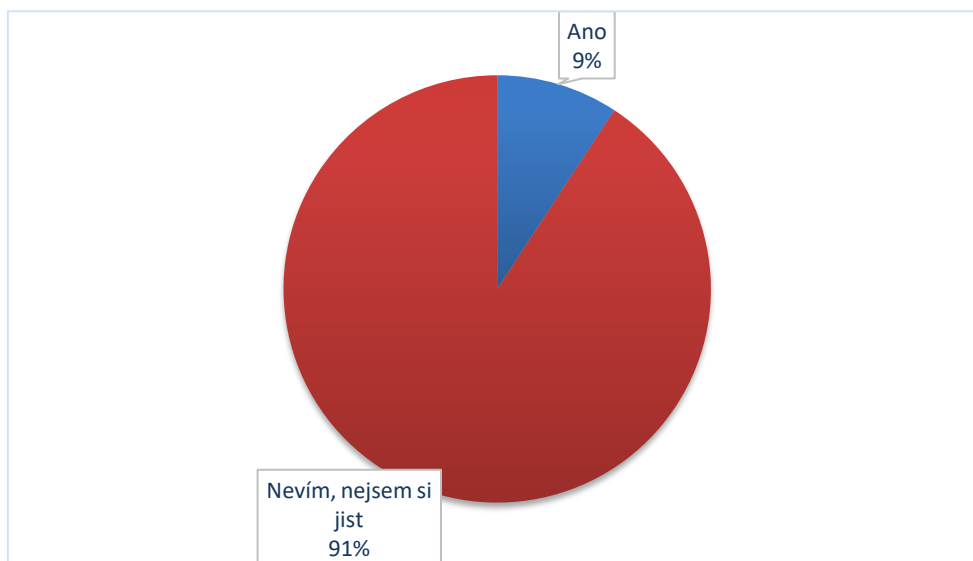
6 z těchto 12 studentů v předchozích odpovědích uvedlo, že se dopouští záškoláctví.

Následující otázky se zaměřily na postihy zákonných zástupců v případě nezletilosti. Většina respondentů (87,7 %) uvedla, že si je vědoma právní zodpovědnosti zákonných zástupců a z ní plynoucích postihů v případě jejich záškoláctví. Těchto 57 respondentů se týkala i následující otevřená otázka, ve které měli objasnit s jakými postihy se zákonný zástupce může potýkat. Nejčastější odpovědí (25) bylo šetření Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, objevovaly se i odpovědi jako vězení, pokuta, odebrání dítěte nebo trestní řízení. V 16 případech ale studenti uvedli, že jim žádný postih není znám, z čehož byli 3 studenti 3. ročníku a zbylých 13 z 1. ročníku. Celkem 11 žáků z výše zmíněných 16 případů dříve uvedlo, že chodí za školu. Následující graf zobrazuje počet osob s odpovědí „nevím“ rozloženou do ročníků a rozděluje žáky na ty, kteří chodí za školu a ty, kteří se záškoláctví nedopouštějí.

Graf č. 5: Poměr žáků neznající sankce pro zákonného zástupce

Poslední část dotazníku se zabývala postupem školy v případě záškoláctví. Nejprve mě zajímalo, jestli jsou si žáci vědomi nějakých přímých besed, diskusí nebo preventivních aktivit na téma záškoláctví a jestli je škola tímto způsobem informuje o jeho dopadech. V tomto případě odpovědělo pouze 6 žáků kladně.

Graf č. 6: Pohled žáků na informovanost ze strany školy

Ačkoli 91 % žáků odpovědělo, že si nejsou vědomi informovanosti ze strany školy, jejich předchozí odpovědi týkající se dopadů záškoláctví jsou uspokojivé. Je tedy možné, že škola žáky o dopadech informuje, ačkoli si žáci této skutečnosti nejsou vědomi. Tuto skutečnost jsem se rozhodla ověřit následujícími otázkami.

Nejprve jsem se žáků ptala na to, jaké kroky by škola učinila v případě, že by se dozvěděla o jejich záškoláctví. Nejčastější odpovědí bylo kontaktování zákonných zástupců (celkem 23 odpovědí), druhou nejčastější odpovědí byly kázeňské tresty (22 odpovědí). V odpovědích se také objevovalo sezení se školním psychologem nebo výchovným poradcem.

Následující otázka se zaměřovala na případ záškoláctví řešený na této škole. 38 respondentů (58, 5 %) uvedlo, že si na žádný takový případ nepamatují. Zbýlých 27 žáků (41,5 %), kteří uvedli, že je jim takový případ znám, odpovídali na následující 2 otázky: „Jak škola v tomto případě postupovala?“ a „Jaké dopady mělo záškoláctví na žáka?“.

Celkem 16 respondentů uvedlo, že škola žáka potrestala kázeňským opatřením, především důtkou třídního učitele, 6 respondentů uvedlo, že škola kontaktovala zákonné zástupce a řešila to s nimi, v jednom případě žák uvedl, že byl kontaktován Orgán sociálně-právní ochrany dětí a v jednom případě došlo k vyloučení ze školy. 3 žáci si na postup školy nepamatují.

V případě otázky „Jaké dopady mělo záškoláctví na žáka“ studenti ve většině správně pochopili, že otázka není zaměřena na kázeňské nebo jiné postihy, nýbrž dopady v sociální rovině žáka. 10 respondentů uvedlo, že záškoláctví na žáka nemělo žádný nebo téměř žádný dopad. Ostatní žáci uvedli např. zhoršení známek, skluz v předmětech, špatné vztahy s učiteli a jejich přísnější dohled, v jedné z odpovědí se objevilo i zhoršení vztahů v rodině. 2 žáci uvedli přestup na jinou školu. Jeden z respondentů uvedl, že se dotyčnému žákovi do školy následně nechtělo ještě víc.

Z výše zmíněných 27 žáků, kteří si pamatují na konkrétní případ řešení záškoláctví na škole, se 13 z nich samo dopouští záškoláctví.

2.5 Shrnutí praktické části

V úvodu praktické části bylo stanoveno několik výzkumných otázek, na které jsem se pomocí dotazníku snažila najít odpovědi.

Jaké znalosti mají žáci vybrané střední školy o dopadech a sankcích v případě záškoláctví?

Z výzkumného šetření jasně vyplývá, že znalosti studentů o dopadech záškoláctví jsou uspokojivé. Z oslovených 65 respondentů si 12 z nich nebylo vědomo sankcí plynoucích pro žáky v případě rizikového chování záškoláctví, což činí 18,5 % respondentů. Ostatní žáci správně uváděli zejména kázeňská opatření jako třídní a ředitelské důtky či snížený stupeň z chování. Celkem 24 žáků nemělo povědomí o dopadech plynoucích pro zákonného zástupce, tedy 37 % oslovených. Zbylí žáci zmiňovali nejčastěji kontaktování Orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Ačkoli většina žáků uvedla, že si není vědoma informovanosti ze strany školy, jejich znalosti mohou být posíleny zejména případy, které se na škole již řešily. Žáci si díky nim uvědomili nejen dopady v podobě kázeňských opatření a trestů, ale i dopady na sociální rovině, tedy zejména opoždění v učivu a špatné známky nebo zhoršení vztahů v rodině.

Jak se znalost dopadů liší u žáků nižších a vyšších ročníků?

Ačkoli jsou znalosti žáků o dopadech a sankcích v případech záškoláctví velmi dobré, liší se napříč ročníky. Z celkového počtu 12 respondentů, kteří neznali dopady záškoláctví plynoucí pro ně, bylo 83 % z nich žáky 1. ročníku. Z 57 respondentů, kteří uvedli, že jsou si vědomi právní zodpovědnosti zákonných zástupců jich 16 nebylo schopno uvést žádný příklad dopadu, z čehož jen 3 navštěvovali třetí ročník.

V prvním ročníku byl tedy prokazatelně větší počet neznalých studentů než ve třetím ročníku.

Jaká je míra záškoláctví u vybraných žáků střední školy?

V úvodní části dotazníku bylo zjištěno, že záškoláctví se někdy dopustilo 25 žáků z 65 oslovených. Počet záškoláků v prvním a třetím ročníku byl takřka

srovnatelný. Více než polovina z nich uvedla, že za školu chodí přibližně jednou za pololetí.

80 % záškoláků zároveň uvedla, že o záškoláctví jejich rodiče vědí a napíší jim omluvenku.

Závěr

Bakalářská práce je zaměřena na téma záškoláctví. V teoretické části obsahuje několik kapitol, které se zabývají nejen samotným záškoláctvím, ale i jemu přidruženým pojmům potřebným k celistvému pochopení tohoto problému. Objevují se zde kapitoly o vývojové psychologii dítěte, o povinné školní docházce, rizikovém chování a jeho prevenci, doporučeném postupu při řešení záškoláctví na školách, ale i o sankcích plynoucích z nejrůznějších zákonů a vyhlášek, a to jak pro samotného žáka, tak pro jeho zákonného zástupce.

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jakou znalost mají žáci o dopadech záškoláctví, a to zejména z toho důvodu, že je záškoláctví nejčastěji zkoumáno z hlediska příčin, nikoli jeho dopadů. Tedy to, jestli žáci vědí, co se stane, když jdou za školu, je dle mého názoru málo prozkoumané téma.

K tomuto tématu se pojí i několik dalších otázek, které se staly výzkumnými otázkami pro mou práci. Z výzkumného šetření formou dotazníku vyplynulo, že většina žáků povědomí o dopadech záškoláctví má, ale jejich znalosti se liší v souvislosti s ročníkem, který navštěvují. Mimo znalosti dopadů záškoláctví jsem u žáků zkoumala, jestli se oni sami záškoláctví dopouštějí a jestli o tom vědí jejich rodiče či nikoli. Souvislost mezi znalostí žáků o dopadech záškoláctví a dopuštění se záškoláctví by mohla být předmětem dalšího zkoumání.

Práce může být přínosná zejména pro školu, kde bylo výzkumné šetření realizováno. Z dotazníku vyplynulo, že se záškoláctví dopouští stále vysoké procento studentů. Mnoho z nich si navíc nebylo vědomo, že by je škola o možných dopadech záškoláctví informovala. Dotazník tedy přinesl data, se kterými může škola dále pracovat. Vzhledem ke komplexně zpracované teoretické části může být práce přínosná i pro širokou veřejnost, například rodiče, kteří pojmají jistá podezření a chtějí se v této doméně dovědět.

Seznam použitých informačních zdrojů

- Čech, T. (2015). Prevence. In *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování* (Druhé, přepracované a doplněné vydání, s. 143-148). Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.
<https://www.adiktologie.cz/file/829/2-vykladovy-slovník-nahled.pdf>
- Dolejš, M. (2010). *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Univerzita Palackého v Olomouci.
https://psych.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/pch/vyzkum/Dolejs_Martin_-_Efektivni_vcasna_diagnostika.pdf
- Dolejš, M., & Orel, M. (2017). *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Univerzita Palackého v Olomouci.
<https://doi.org/10.5507/ff.17.24452524>
- Dolejš, M., Skopal, O., & Suchá, J. (2014). *Protektivní a rizikové osobnostní rysy u adolescentů*. Univerzita Palackého v Olomouci.
<https://www.ff.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/pch/vyzkum/Protektivni-a-rizikove-osobnosti-rysy-u-adolescentu-Dolejs-Skopal-Sucha-a-kol..pdf>
- Dolejš, M., Skopal, O., & Suchá, J. (2014). *Protektivní a rizikové osobnostní rysy u adolescentů*. Univerzita Palackého v Olomouci.
<https://www.ff.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/pch/vyzkum/Protektivni-a-rizikove-osobnosti-rysy-u-adolescentu-Dolejs-Skopal-Sucha-a-kol..pdf>
- Gymnázium Písek (2024). *Školní řád*. <https://www.gymna-pi.cz/page/19>
- Hartl, P. (2004). *Stručný psychologický slovník*. Portál. Databáze Bookport
- Klímová, M. (1987). *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Státní pedagogické nakladatelství.
- Kolář, Z. (2012). *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Grada. Databáze Bookport
- Kvalita vzdělávání v České republice ve školním roce 2022/2023: Výroční zpráva České školní inspekce. (2023). Česká školní inspekce.
- Kyriacou, C. (2005). *Řešení výchovných problémů ve škole*. Portál.

- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualiz. vyd). Grada. Databáze Bookport
- Lazarová, B. (1998). *První pomoc při řešení výchovných problémů: poradenské minimum pro učitele*. Agentura Strom.
- Macek, P. (2003). *Adolescence* (Vyd. 2., upr). Portál. Databáze EBSCOhost Ebooks
- Michálková, L. (2019). Skryté záškoláctví, záškoláctví dětí s povinnou školní docházkou. https://map.ostrava.cz/wp-content/uploads/2019/06/Priloha_Informace_k_zaskolactvi_skrytemu_zaskolactvi.pdf
- Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P., Barták, M., Bártík, P., Budinská, M., Čablová, L., Černý, M., Doležalová, P., Gabrhelík, R., Holická, N., Charvát, M., Jindrová, M., Jurystová, L., Kolář, M., Kolářová-Majtnerová, S., Kubů, P., Macková, L., et al. (2015). *Prevence rizikového chování ve školství* (Druhé, přepracované a doplněné vydání). Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. <https://www.adiktologie.cz/file/825/1-prevence-rizikoveho-chovani-nahled.pdf>
- Morkes, F. (2006). Tereziánská reforma v českém školství. <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/827/TEREZIANSKA-REFORMA-V-CESKEM-SKOLSTVI.html>
- MŠMT (2010). *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j.: 21291/2010-28*. <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
- MŠMT (2019). *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027*. https://msmt.gov.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf
- MŠMT (2024). *Metodické doporučení ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a postihu záškoláctví a omlouvání žáků z vyučování č. j. msmt-780/2024-1*. <https://msmt.gov.cz/file/62011/>

- Nelešovská, A. (2005). *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Grada. Databáze Bookport
- Nielsen Sobotková, V., & kolektiv. (2014). *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Grada. Databáze Bookport
- Pavlas Martanová, V. (2014). O primární prevenci rizikového chování. <https://archiv-nuv.npi.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani.html>
- Pešová, I., & Šamalík, M. (2006). *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Grada. Databáze Bookport
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník* (7., aktualiz. a rozš. vyd). Portál.
- Salavcová, M. & Foist, V. (2021). *Co dělat, když – intervence pedagoga: Rizikové chování ve školním prostředí*. https://www.pppuk.cz/soubory/primarni_prevence/priloha_c_11_zaskolactvi.pdf
- *Strach ze školy*. (2018). Psychoterapiea. Dostupné 24 červen 2024, z <https://www.psychoterapiea.cz/1/strach-ze-skoly/>
- *Střediska výchovné péče*. (c2011-2022). Národní Ústav Pro Vzdělávání. Dostupné 24 červen 2024, z <https://archiv-nuv.npi.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/strediska-vychovne-pece.html>
- Svobodová, Z. (2016). *Zápis dítěte do první třídy – kritéria, spravedlivost a pohled zákonných zástupců*. *Pedagogika*, 66(5), 592–607. <https://ojs.cuni.cz/pedagogika/article/view/308>
- Širůčková, M. (2015). *Rizikové chování*. In *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování* (Druhé, přepracované a doplněné vydání, s. 161-166). Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. <https://www.adiktologie.cz/file/829/2-vykladovy-slovník-nahled.pdf>
- *Školní poradenská pracoviště*. (c2011-2022). Národní Ústav Pro Vzdělávání. Dostupné 24 červen 2024, z <https://archiv-nuv.npi.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/skolni-poradenska-pracoviste.html>

- *Školní poradenská zařízení.* (c2011-2022). Národní Ústav Pro Vzdělávání. Dostupné 24 červen 2024, z <https://archiv-nuv.npi.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/skolska-poradenska-zarizeni.html>
- Šlapalová, K., & Hlad'o, P. (2020). „Už mě to tam nebavilo“ – absentérství žáků středních odborných škol v kontextu odpoutávání od školy. *Orbis Scholae*, 14(1).
- Titmanová, M. (2019). *Prevence rizikového chování: praktická příručka pro práci se třídou.* Univerzita Karlova.
- Vágnerová, M. (2005). *Školní poradenská psychologie pro pedagogy.* Karolinum.
- Vališová, A., Kasíková, H., & Bureš, M. (2011). *Pedagogika pro učitele* (2., rozš. a aktualiz. vyd). Grada. Databáze Bookport
- Veselá, Z. (1992). *Vývoj české školy a učitelského vzdělání.* Masarykova univerzita.

Legislativa

- Vyhláška 48/2005 Sb., *o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky.* <https://msmt.gov.cz/file/38827/>
- Zákon 117/1995 Sb. *O státní sociální podpoře.* <https://www.esbirka.cz/sb/1995/117?zalozka=text>
- Zákon č. 111/2006 Sb., *o pomoci v hmotné nouzi.* <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>
- Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).* <https://www.e-sbirka.cz/sb/2003/218?zalozka=text>
- Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí.* <https://www.esbirka.cz/sb/1999/359?zalozka=text>
- Zákon č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník.* <https://www.esbirka.cz/sb/2009/40?zalozka=text>
- Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).* https://ppropo.mpsv.cz/zakon_561_2004

Seznam grafů

Graf č. 1: Ročníkové rozložení.....	39
Graf č. 2: Poměr záškoláků v ročnících.....	40
Graf č. 3: Jak často chodím za školu.....	40
Graf č. 4: Nevědomost žáků v 1. a 3. ročníku.....	41
Graf č. 5: Poměr žáků neznající sankce pro zákonného zástupce.....	42
Graf č. 6: Pohled žáků na informovanost ze strany školy.....	43